

ทฤษฎีสัมพันธบทและทฤษฎีการดัดแปลงกับการสร้างสรรค์ละครนาฏศิลป์ร่วมสมัย
The Theories of Intertextuality and Adaptation for Creating Thai Contemporary
Dance Drama

กณิษา แปรदानจาก
สาขาวิชาศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
kanisa0929@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้รวบรวมการศึกษาและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ การนำทฤษฎีสัมพันธบทและทฤษฎีการดัดแปลงมาสร้างสรรค์ละครนาฏศิลป์ร่วมสมัยอันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจ นำไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานละครโดยเลือกนำมาอภิปราย 3 เรื่องประกอบด้วย 1. สร้างสรรค์ละคร 2. ทฤษฎีสัมพันธบท 3. ทฤษฎีการดัดแปลง

คำสำคัญ: ทฤษฎีสัมพันธบท, ทฤษฎีการดัดแปลง, สร้างสรรค์ละคร

Abstract

This article explores the theory of Intertextuality and the theory of adaptation Thai Contemporary Dance Drama. This study would be useful for understanding and applying to create Thai Contemporary Dance Drama. This article consist three topics. 1. Creative Drama 2. Theory of Intertextuality 3. Theory of Adaptation.

Keywords: Theory of Intertextuality, Theory of Adaptation Chapter, Creative Drama

บทนำ

การสร้างสรรค์ละครนาฏศิลป์ร่วมสมัยในปัจจุบันเกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย เพื่อพัฒนาและสร้างเทคนิคใหม่ๆในด้านการแสดงต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานและเปิดรับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาของละครนาฏศิลป์ ละครนาฏศิลป์ร่วมสมัย มีผู้เขียนและให้ความหมายไว้หลากหลาย (นราพงษ์ จรัสศรี)กล่าวว่า นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยเป็นผลงานนาฏยประดิษฐ์ที่มีการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ในยุคปัจจุบันการนำวัฒนธรรมจากตะวันตกมาบูรณาการผสมผสานกับนาฏศิลป์ไทยที่มีความแตกต่างทางด้านยุคสมัยมาสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏยประดิษฐ์ต้องคำนึงถึงอยู่เสมอว่าไม่ใช่เพียงการนำท่าทางทางด้านนาฏศิลป์ไทยมาเรียบเรียงแล้วกล่าวว่าเป็นการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ไม่ถูกต้องผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยควรคำนึงถึงกระบวนการแนวความคิด องค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ และองค์ประกอบทางด้านศิลปะที่ต้องมีเหตุผล ความหมาย เนื้อหา และอารมณ์ที่แฝงอยู่ในการเคลื่อนไหว (Movement) นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยมีความเป็นสากล และมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ดังนั้นผู้ชมจึงต้องเกิดความเข้าใจและเคารพในความเป็นอิสระ การนำเสนอความเป็นไทยสามารถนำเสนอได้หลายแง่มุม เช่น ความคิด (Idea) และเทคนิค ฯลฯ ขึ้นอยู่กับผู้สร้างสรรค์ผลงานที่บังเกิดแรงบันดาลใจ แนวความคิด และเหตุผลในการออกแบบ (Design) ทั้งด้านการออก

รูปแบบของนาฏยศิลป์ การออกแบบเครื่องแต่งกาย การออกแบบฉาก การออกแบบแสง การออกแบบดนตรี ตลอดจนการบริหารจัดการแนวคิดจากประสบการณ์ทางด้านการดำเนินงานด้านนาฏยศิลป์ การสร้างสรรค์ผลงานในแต่ละครั้งผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงต้องศึกษาค้นคว้าประกอบการมีประสบการณ์ การสังเกต การตั้งคำถาม มีความสงสัยจึงก่อให้เกิดการสร้างสรรค ผลงานทางด้านนาฏยศิลป์ร่วมสมัยอย่างแท้จริง

แนวคิดในการสร้างสรรค์งานละคร

แนวความคิดในการสร้างสรรค์ละครที่แพร่หลายในไทยมีหลายแนวทางซึ่ง (รัศวรรณ อติศัยภาวดี 2557:26) ได้เป็นผู้รวบรวมได้แก่

แนวคิดในการสร้างสรรค์งานของนราพงษ์ จรัสศรี หัวใจสำคัญของการสร้างสรรค์งาน คือ ถ้ามีบทประพันธ์ให้ เคารพบทประพันธ์, ทำไม่ซ้ำแบบใคร, ต้องให้ idea กับคนดูที่มีความแตกต่างจากที่เป็นบทร้อยแก้ว ร้อยกรองแบบเดิม สามารถปรับบทใช้ภาษาที่เข้าใจมากขึ้น

แนวคิดการสร้างสรรคงานของเอี่ยมพร เนาว์เย็น การผสมผสานให้มีความแปลกใหม่ในการนำเสนอ สามารถปรับเปลี่ยนได้ในเรื่องของตัวละคร ฉาก แสง ดนตรีในการสร้างสรรค์โดยไม่ทิ้งจากบทเดิมที่เคยมีมา

แนวคิดการสร้างสรรคงานของกฤษฎี ชัยศิลป์บุญ การสร้างสรรค์ต้องเกิดจากแรงบันดาลใจหรืออุดมการณ์ ซึ่งเป็นนามธรรมสร้างให้เป็นรูปธรรม

จากแนวคิดจากศิลปินและนักวิชาการผู้เคยสร้างสรรค์งานทางด้านนาฏยศิลป์ไทยและนาฏยศิลป์ร่วมสมัย ผู้เขียนสามารถสรุปแนวคิดในการสร้างสรรค์งานละครนาฏยศิลป์ไทย ดังนี้ การสร้างสรรค์งานผู้สร้างสรรค์ต้องปรับทัศนคติให้เป็นกลางไม่ออกนอกประเด็นที่ตั้งวัตถุประสงค์ไว้และไม่ลอกเลียนแบบใคร เอกภาพของงานเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ชมหรือผู้รับสารทัศนคติและจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ นอกจากนี้หากงานสร้างสรรค์ต้องใช้บทประพันธ์ของผู้อื่นมาเป็นจุดเริ่มต้นของงานสร้างสรรค์ อาทิการสร้างละครนาฏยศิลป์ไทยผู้สร้างสรรค์ควรเคารพเนื้อหาในบทประพันธ์เดิมสร้างสิ่งที่เป็นจินตนาการออกมาเป็นรูปธรรม สามารถยืดหยุ่นได้ตามสภาพแวดล้อมและงานสร้างสรรค์ที่ดีจะต้องมีพลังในการแสดงออก สามารถให้แนวคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืออาจมากกว่าหนึ่งเรื่องให้แก่ผู้ชมงานคุณสมบัติของผู้สร้างสรรค์งานควรมีแนวคิดและแนวการปฏิบัติดังนี้

1. ควรเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ไม่ลอกเลียนแบบใคร
2. แสดงความเป็นตัวเองในผลงานเพื่อสร้างเอกภาพในผลงาน
3. เป็นผู้ที่สั่งสมประสบการณ์และความรู้ทางศาสตร์งานศิลป์นั้น เมื่อเข้าใจจึงจะสามารถสร้างงานที่มีคุณค่าและได้รับความนิยม
4. เป็นคนช่างสังเกตเหตุการณ์รอบๆตัวสภาวะรอบตัว ความนิยมรอบตัว
5. เป็นผู้ที่สามารถวางแผนงานและดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนดได้

ทฤษฎีสัมพันธบท

“Intertextuality” (นิชร์นาวิน จุลละพราหมณ์ 2554:19) คือคำศัพท์ทางวิชาการที่เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 1960 ซึ่งเป็นที่นิยมใช้ในแวดวงวิชาการในฝรั่งเศสเพื่อพัฒนาและกล่าวถึงมโนทัศน์ต่างๆเกี่ยวกับสัมพันธบท โดยผู้ที่คิดค้นคำนี้ขึ้นมาคือ J. Kristeva นักวิชาการชาวบัลแกเรียที่มาจากฝรั่งเศสและมีการแปลคำศัพท์นี้เป็น ภาษาไทยในหลายๆ คำ แต่มีคำแปลอยู่ชุดหนึ่งที่มีใช้กันมากกว่าคำแปลอื่นคือ คำแปลว่า “การถ้อย โยงเนื้อหา” หรือ “การเชื่อมโยงเนื้อหา”

การศึกษาเรื่อง สัมพันธบทจำเป็นต้องเข้าใจก่อนว่าการศึกษานั้นเป็นการศึกษาเปรียบเทียบซึ่งประกอบไปด้วย “ตัวบทต้นทาง” คือ (ตัวบทเดิม) และ “ตัวบทปลายทาง” (ตัวบทใหม่) อีกทั้งตัวบท ต้นทางและตัวบทปลายทางมีจำเป็นต้องเป็นตัวบทในประเภท (genre) เดียวกันด้วย อาทิ งานวิจัยเรื่องการเชื่อมโยงเนื้อหา “นวนิยาย” ในสื่อสิ่งพิมพ์และในสื่อละคร โทรทัศน์ (ปิยะพิมพ์ สมิตติก 2541: 61)

ตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทที่พบในการศึกษาเรื่อง สัมพันธบท คือ การอ้างถึงบุคคล สถานที่ ตัว ละคร ชื่อเรื่อง หรือเหตุการณ์สำคัญที่เคยปรากฏเกิดขึ้นแล้วในตัวบทหนึ่งๆ ผู้สร้างงานจำเป็นต้องมีประสบการณ์ตรงกับตัวบทต้นทางหรือความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึง จึงจะสามารถเข้าใจทั้งความหมายและอารมณ์ความรู้สึกของผู้สร้างงานได้อย่างถ่องแท้และลึกซึ้ง กระทั่งเกิดจินตนาการ และอารมณ์ ดังบทละคร

“เสียแรงชื่ออุษานารี
ปล่อยให้นั่งพุ่มพอกอกรม

ไยไม่มีเทวมาอุ้มสม
ร้อนระบมอนารถจะขาดใจ”

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 14)

จากข้อความข้างต้นพบว่ามีกรอ้างอิง “นางอุษา” ใน อนิรุทธ์คำฉันท์ ตอน เทพอุ้มพระอนิรุทธ์มาสมนางอุษา ทว่าในบทราฟิ่งราฟั้น เรื่องท้าวแสนปมที่ยกมานี้ แม้วตัวละครจะมีชื่อ “อุษา” เช่นเดียวกัน แต่กลับไม่มีเทพมาอุ้มสมเหมือนอย่างในอนิรุทธ์คำฉันท์ ข้อความตอนนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความน้อยใจในโชคชะตา เพราะว่า แม้นางอุษาในเรื่องอนิรุทธ์คำฉันท์ เป็นธิดาของพระยายักษ์เทวดายักษ์พาพระอนิรุทธ์มาสมด้วย ในขณะที่นางอุษาในเรื่องท้าวแสนปมเป็นถึงธิดากษัตริย์ เป็นปฤชชน แต่ เทวดากลับไม่เมตตาเสียเลย (นายธนสิน ชุตินธรานนท์ 2555: 34)

ทฤษฎีการดัดแปลง

การดัดแปลง (Adaptation) การศึกษาเปรียบเทียบบทละครฉบับต่างๆ เพื่อค้นหาความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงบางประการจำต้องอาศัยเครื่องมือสำคัญชิ้นหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ได้แก่ แนวคิดเรื่องการดัดแปลง (adaptation) ซึ่ง “การดัดแปลงนับว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของสัมพันธบทศึกษา” (Hutcheon, 2006:8)

(ธนสิน ชุตินธรานนท์ 2555:51) การดัดแปลงตัวละคร เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ได้รับการนิยมนิยม เช่นเดียวกับการดัดแปลงความคิดดังที่มีผู้กล่าวว่า “ตัวละครสามารถถ่ายโอนจากตัวบทหนึ่งสู่อีกตัวบทหนึ่งได้ชัดเจนเช่นเดียวกับความคิดของเรื่อง (Hutcheon, 2006:11) ตัวละครนับว่าเป็นองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อสุนทรียภาพของงานศิลปะในรูปแบบของวรรณกรรมเรื่องเล่าและการแสดงอย่างชัดเจน เนื่องจากตัวละครมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับจินตนาการการจำ การจัดวางตำแหน่งแห่งที่อย่างถูกต้องรวมไปถึงความจงรักภักดีของผู้ชมที่มีต่อ “ตัวบทต้นทาง” ดังนั้นเมื่อศิลปินดัดแปลง ตัวละคร หมายความว่าคลังข้อมูลในความทรงจำของผู้รับสารที่มีต่อตัวละครได้รับ การเรียกคืนกลับมาและในขณะเดียวกันย่อมมีการใส่ข้อมูลชุดใหม่ลงในคลังข้อมูลนั้นด้วย อันนำมาซึ่งการรับรู้ถึงภาพลักษณ์ ลักษณะนิสัย หรือการกระทำของตัวละคร ที่แตกต่างออกไปจากชุดเดิม

(ธนสิน ชุตินธรานนท์ 2555:51) กลวิธีการดัดแปลงวรรณกรรมหรือบทละครซึ่งเป็นสื่อลายลักษณ์อักษรสู่สื่อการแสดงในรูปแบบของละครศิลปะหรือนักเขียนบทละครมักเลือกใช้กลวิธีต่างๆ ดังนี้

ด้านโครงเรื่อง

1. ตัดส่วนของการพรรณนาปูพื้นตัวละคร (exposition) ที่ยืดยาวออกแล้วเปลี่ยนเป็นการสอดแทรกให้ผู้ชมรู้จักตัวละครผ่านบทสนทนาที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิหลังของตัวละคร
2. เพิ่มเงื่อนไขของปัญหาที่ตัวละครต้องเผชิญ
3. เปลี่ยนหรือเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องเสียใหม่
4. ให้นำหนักหรือเลือกเน้นย้ายเหตุการณ์ในเรื่องเสียใหม่

ด้านตัวละคร

1. สร้างตัวละครขึ้นใหม่
2. ตัดตัวละครบางตัวทิ้งไป
3. พัฒนาแรงจูงใจ หรือความต้องการของตัวละครให้ชัดเจนและเข้มข้นขึ้น
4. เพิ่มรายละเอียดแก่ตัวละครในด้านของความคิดลักษณะนิสัยและการกระทำ

ด้านความคิด

1. ตีความความคิดหรือแก่นเรื่องใหม่สำหรับการนำเสนอ
2. เลือกให้นำหนักแก่ความคิดย่อยที่ปรากฏอยู่ในเรื่องแล้วขยายให้เป็นความคิดหลักผ่านการให้เหตุผลที่เป็นระบบ

ด้านภาษา

1. เปลี่ยนสำนวนภาษาและบทสนทนาของตัวละครใหม่
2. อ้างถึงหรือคัดลอกข้อความจากเรื่องอื่นมาประสมและสอดแทรกในบทสนทนา (Hutcheon, 2006:8) การดัดแปลงอธิบายได้ด้วยลักษณะ 3 ประการกล่าวคือ
  1. แสดงให้เห็นถึงการยอมรับเรื่องการเดินทางของตัวบท หนึ่งสู่อีกตัวบทหนึ่งซึ่งสามารถบ่งชี้ได้ชัดเจน
  2. การสร้างสรรค์และการตีความต้องมีความเหมาะสมและไม่ทำลายตัวบทดั้งเดิม
  3. การขยายออกของสัมพันธ์บทต้องปรากฏความเชื่อมโยงระหว่างตัวบทต้นฉบับกับผลงานดัดแปลง

สรุป

กล่าวโดยสรุป การสร้างสรรค์ละครเป็นการสร้างสรรค์ไปในทาง ความเปลี่ยนแปลงตามยุค ตามสมัย โดยการใช้บริบททางสังคมในการสร้างงาน มีความคิดริเริ่ม จิตนาการ มีแรงบันดาลใจในการสร้างงาน ตั้งประเด็นปัญหา เหตุผล ไม่ลอกเลียนแบบ ไม่ออกนอกประเด็นที่ผู้สร้างกำหนดไว้ ผู้สร้างควรคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆในด้านศิลปะ และสื่อออกมาให้ผู้ชมเข้าใจ

ทฤษฎีสัมพันธบทโดยการใช้บทประพันธ์เดิมมาสร้างใหม่ ใช้การเชื่อมโยงถ้อยคำ การโต้ตอบ การโต้แย้ง การดำเนินเรื่องใช้เหมาะสมไม่ทำลายตัวบทเดิมมีความเชื่อมโยงกับบทเดิม เพื่อให้กระตุ้นผู้ชม ชมผลงานที่เข้าใจในเรื่องบทละคร ภาษาที่ใช้ในการแสดงดนตรี ที่นำมาใช้ รวมทั้งองค์ประกอบต่างๆที่นำมาสร้างสรรค์ผลงาน

ทฤษฎีการดัดแปลงสามารถทางมาปรับใช้ในการสร้างสรรค์ละครให้บทละครมีความแปลกใหม่ ในด้านของโครงเรื่องที่เน้นตัวละครที่เน้นความจูงใจ เพิ่มรายละเอียดแก่ตัวละคร รวมถึงการเปลี่ยนบทสนทนาของตัวละครในเรื่องภาษาได้เหมาะสม ความชัดเจน ในการทำละครทำให้เข้าใจง่ายและมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ.(2552).สัมพันธบท (Intertextuality) เหล้าเก่าในขวดใหม่ในสื่อสารศึกษา. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วารสารนิเทศศาสตร์).
- ธนสิน ชุตินธรานนท์.(2555) สัมพันธบทของบทละครเวทีเรื่องสาวตรีและการสร้างสรรค์ใหม่เพื่อสื่อสารอุดมคติแห่งรัก.วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิชฌนาวิน จุลละพราหมณ์.(2554) สัมพันธบทในภาพยนตร์และละครโทรทัศน์อเมริกันแนวแวมไพร์ร่วมสมัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภคพร หอมนาน.(2558)นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยโพสต์โมเดิร์นแดนซ์(Post- Modern Dance)ชุดอ้างว้าง โดย นราพงษ์จรัสศรี.วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ร้สุวรรณ อดิษฐ์การดี.(2557)การสร้างสรรค์ละครนาฏศิลป์ ไทยร่วมสมัย.วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.